

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ESSENCE AND STRUCTURE OF MEDIA LITERACY OF FUTURE OFFICERS OF THE NAVAL FORCES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

У статті з урахуванням наукових праць щодо специфіки медіаграмотності та особливостей професійної діяльності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України їх медіаграмотність визначено як професійно важливу особистісну властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаграмотності, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, види інформаційного впливу, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації. Складовими медіаграмотності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил є особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

Значення особистісного компонента медіаграмотності зумовлене тим, що особистісні властивості та мотивація визначають ставлення курсантів до вивчення особливостей медіаграмотності. Майбутній фахівець з високою мотивацією та пізнавальним інтересом має потребу самостійно навчатися, має позитивні інтелектуальні почуття до навчання загалом та вивчення специфіки медіаграмотності зокрема.

Пізнавальний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил охоплює знання про види та історію медіа, їх значення у суспільстві, вплив на громадськість. Важливе значення мають знання про особливості сприйняття і створення медіатекстів, можливості новітніх медіа щодо негативного інформаційного впливу.

Діяльнісний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил стосується найважливіших умінь і навичок роботи з інформацією та соціальними мережами. Йдеться про вміння збирати, опрацювати, зберігати та передавати інформацію з урахуванням пріоритетів професійної діяльності, зіставляти джерела інформації щодо їх достовірності та повноти, розпізнавати прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах, наводити аргументи щодо надійності джерел і достовірності інформації у медіатекстах.

Всі складові медіаграмотності є свідченням медіа-імунітету майбутнього офіцера, здатного протистояти агресивному медіа-середовищу, спроможного обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», розпізнавати маніпулятивну медіаінформацію, захищатися від потенційно шкідливих інформаційних впливів.

Ключові слова: медіаграмотність, майбутні офіцери, Військово-морські сили Збройних сил України, професійна підго-

товка, критичне мислення, інформаційний вплив, курсанти.

Taking into account the scientific works on the specifics of media literacy and the peculiarities of the professional activity of officers of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine, the article defines media literacy as a professionally important personal property that includes the motivation to improve their level of media literacy, conscious attitude and interest in media texts, knowledge of the history and role of media, types of information influence, the ability to search for necessary information, analyze media messages, make optimal use of media resources, and resist manipulation and misinformation. The components of media literacy of officers of the Naval Forces of the Armed Forces are personal, cognitive and activity components.

The importance of the personal component of media literacy is due to the fact that personal characteristics and motivation determine the attitude of cadets to learning the features of media literacy. A future specialist with high motivation and cognitive interest needs to learn independently, has positive intellectual feelings about learning in general and studying the specifics of media literacy in particular.

The cognitive component of media literacy for future naval officers includes knowledge about the types and history of media, their importance in society, and their impact on the public. Knowledge about the peculiarities of perception and creation of media texts, and the possibilities of new media for negative information influence are of great importance.

The activity component of media literacy of future naval officers concerns the most important skills and abilities to work with information and social networks. It is about the ability to collect, process, store and transmit information, taking into account the priorities of professional activity, compare information sources in terms of their reliability and completeness, recognize signs of information manipulation using specific examples, and provide arguments about the reliability of sources and the accuracy of information in media texts.

All the components of media literacy are the proof of media immunity of a future officer who is able to withstand an aggressive media environment, who is able to choose the right information, avoid information «garbage», recognize manipulative media information, and protect themselves from potentially harmful information influences.

Key words: media literacy, future officers, the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine, professional training, critical thinking, informational influence, cadets.

УДК 378.14:355.23/353(477)(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.29>

Кіріакіді О.Ю.,
аспірантка кафедри іншомовної освіти та міжкультурної комунікації
Хмельницького національного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.
Сьогодні наша держава та суспільство захищають свою незалежність і територіальну цілісність не лише на полі бою, але й в інформаційному

середовищі, де російській агресор веде активні щоденні дії від 2014 року. Дезінформація, фейки, інформаційні та психологічні операції, кібератаки, інформаційні атаки гібридного характеру, що

одночасно поєднують політичні, військові, економічні, соціальні та інформаційні засоби, а також традиційні, нетрадиційні, терористичні й інші незаконні методи ведення конфлікту, створюють постійні загрози Україні та всьому демократичному світу. Офіцери військово-морських сил Збройних сил України повинні мати високий рівень медіаграмотності, що визначає актуальність проблеми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні медіаграмотність є предметом уваги багатьох учених, які досліджують її історію, особливості та структуру. Зокрема дослідники Г. Тулодзєцький, Б. Герціг та С. Графе, визначаючи медіаграмотність як спроможність і готовність діяти, звертають увагу на здатності особистості адекватно та самостійно, а також творчо й соціально відповідально діяти в медійних контекстах [2, с. 194]. О. Стаднік, О. Ванюшина, Н. Полова, вивчаючи соціологічний аспект медіаграмотності, зазначають, що ключовим завданням медіаграмотності є трансформація поведінки громадян, розвиток їх критичного мислення, яке допомагає бачити потенційну маніпуляцію в інформаційних потоках [3, с. 78]. Усі вчені розглядають медіаграмотність як результат медіаосвіти та вивчення медіа, здатність аналізувати, інтерпретувати та створювати медіатексти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте нагальним на сьогодні є вирішення завдання щодо формування і розвитку в майбутніх офіцерів Військово-морських сил України всіх складових медіаграмотності, що стосуються вміння критично мислити і свідомо споживати медіапродукти, знаходити та використовувати потрібну інформації, протистояти маніпулятивним впливам, розпізнавати фейки і пропаганду.

Метою статті є характеристика сутності та структури медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України.

Виклад основного матеріалу. Для визначення сутності, структури і змісту медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України, серед іншого, було враховано напрацювання вчених щодо сутності медіаграмотності (Р. Гоббс і Р. Фрост [1], Г. Тулодзєцький, Б. Герціг та С. Графе [2], О. Стаднік, О. Ванюшина, Н. Полова [3], Ю. Руденко, Н. Дегтярьова, С. Петренко, В. Горохова [4], В. Герман, Н. Громова [5], М. Матвійчук [6], О. Шуневич [7]) та загальні підходи до характеристики компетентності та культури як особистісної властивості (С. Шумовецька [16], О. Діденко [17]). Далі за результатами експертного опитування щодо якісних характеристик кожного з компонентів у структурі медіакомпетентності майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України було

виокремлено особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

Значення особистісного компонента медіаграмотності зумовлене тим, що особистісні властивості та мотивація визначають ставлення курсантів до вивчення особливостей медіаграмотності. Майбутній фахівець з високою мотивацією та пізнавальним інтересом має потребу самостійно навчатися, має позитивні інтелектуальні почуття до навчання загалом та вивчення специфіки медіаграмотності зокрема.

Додатково важливо вказати на значення мотивації. Як підкреслює, Л. Мастерман, медіаосвіта – це процес, який триває все життя, тому висока мотивація учнів має стати першочерговою метою [8]. Мотивація до вивчення специфіки медіаграмотності має важливе значення для майбутніх фахівців Військово-морських сил, тому що специфіка цієї професії визначає нагальну потребу постійного навчання та саморозвитку. Служба на морі завжди має високий ступінь новизни, високої вірогідності виникнення нестандартних ситуацій, необхідності пошуку оптимальних варіантів подолання труднощів. З огляду на це офіцер повинен уміти знаходити і використовувати необхідну інформацію, передбачити наслідки своїх дій.

Пізнавальний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів стосується їхньої обізнаності про специфіку і значення інформації та медіа у суспільстві та професійному й особистому житті. Зазначені знання було визначено з урахуванням програмних документів, зокрема резолюції Європейського парламенту «Медіаграмотність у цифровому світі» [9], «Медіа та інформаційна грамотність». Навчальна програма для вчителів ЮНЕСКО» [10], напрацювань дослідників (Л. Мастермана [8], О. Мокрогуз [11], В. Іванова, О. Волошенюк [12] та ін.), а також специфіки професійної діяльності офіцерів Військово-морських сил.

Насамперед слід вказати на необхідність обізнаності майбутніх офіцерів про загальні особливості медіа, їх роль у суспільстві, у формуванні картини світу, про значення вільних і незалежних мас-медіа для європейського цивілізаційного вибору України. Для життя в сучасному інформаційному світі курсанти повинні знати методи пошуку, відбору та застосування інформації й візуальної медіаінформації, послідовність оцінювання змісту медіаповідомлень засобів масової комунікації, методи систематизації і формування припущень чи суперечливих тверджень. Курсанти повинні орієнтуватись щодо особливостей творення медіатексту, вимог до медіаповідомлення та новинних стандартів (кількість, цінність, зміст, об'єктивність, адекватність, достовірність, точність, оперативність, надійність, якість і об'єктивність інформації), специфіки висвітлення політичних подій, соціально-економічних чинників

і міжнародних відносин, інших державних подій, фактори, що впливають на рівень їх сприйняття.

Окремі вимоги стосуються знань щодо новітніх медіа. Курсанти повинні знати технологічні можливості соціальних мереж щодо створення та поширення інформації, інструменти нових медіа, зокрема YouTube, Google, Facebook, Twitter, Тіток та ін. Важливе значення має розуміння особливостей сприйняття інформації в Інтернеті, рекламних технологій в Інтернеті. Курсанти повинні знати особливості спілкування в інформаційному суспільстві та методи захисту від можливих негативних впливів у процесі масової комунікації. Окремий аспект – знання шляхів перевірки інформації в Інтернеті, а також вимог інформаційної безпеки під час роботи з новими медіа.

Загалом пізнавальний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил охоплює знання про види та історію медіа, їх значення у суспільстві, вплив на громадськість. Важливе значення мають знання про особливості сприйняття і створення медіатекстів, можливості новітніх медіа щодо негативного інформаційного впливу.

Діяльнісний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил стосується найважливіших умінь і навичок роботи з інформацією та соціальними мережами. Орієнтуючись на дослідження О. Богомаз [13, с. 44], В. Герман, Н. Громової [5, с. 24–25], М. Матвійчук [6, с. 12], Т. Разводової [14, с. 358], Л. Хмарної [15, с. 3], О. Шуневич [7, с. 105], ми виокремили низку важливих умінь і навичок, співвідносячи їх із специфікою професійної діяльності офіцера Військово-морських сил. Насамперед важливо вказати на вміння збирати, опрацьовувати, зберігати та передавати інформацію з урахуванням пріоритетів професійної діяльності; здобувати і опрацьовувати інформацію з різних (друкованих і цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, використовувати різні види сприймання медіатекстів для пошуку, опрацювання, аналізу та добору інформації. Курсанти повинні вміти аналізувати й оцінювати медіаповідомлення, розшифровувати та використовувати закодовану в медіаповідомленнях інформацію, вміти виявляти приховану й очевидну інформацію, висловлювати припущення, розрізняти інформацію за рівнем впливу на особистість.

Окрім цього, майбутні офіцери повинні вміти характеризувати соціальну інформацію за такими ознаками, як доступність, кількість, цінність, зміст, об'єктивність, адекватність, достовірність, точність, оперативність, надійність та ін.; розпізнавати гіперболізовані ознаки медіаповідомлень та пояснювати їх мету. Особливе значення мають уміння майбутніх офіцерів, пов'язані з критичним сприйняттям медіаповідомлень. Важливими є уміння курсантів зіставляти джерела інформації щодо

їх достовірності та повноти, розпізнавати прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах, наводити аргументи щодо надійності джерел і достовірності інформації у медіатекстах.

Під час аналізу електронних медіа майбутні офіцери повинні вміти критично оцінювати, виявляти маніпуляції історичною та актуальною для суспільства інформацією, формулювати питання щодо достовірності інформації з різних джерел, застосовувати критерії визначення достовірності інформації. Йдеться про важливість сформованих практичних навичок рефлексії і критичного мислення як психологічних механізмів медіаграмотності, що забезпечують належне орієнтування в медіапросторі, свідоме споживання медіа-продукції, адекватне та різнобічне оцінювання змісту і форми інформації, її повноцінне і критичне тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа.

Зважаючи на те, що у наш час медіаграмотність охоплює не лише сприйняття медіаповідомлень, але і їх творення, важливе значення мають уміння майбутніх офіцерів створювати власні усні чи писемні висловлювання, необхідні для вирішення різних завдань професійної діяльності. Важливо, щоб в усній чи писемній формі курсанти могли логічно обґрунтовувати позицію, висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, висловлюючи власне ставлення до подій, явищ і процесів. Під час дискусій з професійних питань вони повинні вміти аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації.

Окремо слід вказати на вміння визначатися щодо особливостей масових комунікацій та комунікації у соціальних мережах, навички орієнтування у масивах інформації у мас-медіа, перевірки походження фото-, відеоконтенту. Курсанти повинні мати навички верифікації контенту соціальних мереж, розпізнавання маніпуляцій у мережевих комунікаціях та протидії ворожим інформаційним впливам через соціальні мережі. Всі зазначені вміння є свідченням медіа-імунітету майбутнього офіцера, здатного протистояти агресивному медіа-середовищу, спроможного обирати потрібну інформацію, оминути інформаційне «сміття», розпізнавати маніпулятивну медіаінформацію, захищатися від потенційно шкідливих інформаційних впливів.

Висновки. З урахуванням наукових праць щодо формування медіаграмотності та особливостей професійної діяльності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України

їх медіаграмотність можна визначити як професійно важливу особистісну властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаграмотності, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, види інформаційного впливу, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації. Складовими медіаграмотності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил є особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

Перспективами подальших наукових досліджень є визначення діагностичного апарату для з'ясування стану розвиненості медіаграмотності у майбутніх офіцерів Військово-морських сил у процесі професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Hobbs R., Frost R. Instructional Practices in Media Literacy Education and Their Impact on Students' Learning. URL: <https://www.medialit.org/reading-room/instructional-practices-media-literacy-education-and-their-impact-students-learning> (last accessed: 26.07.2023)
- Тулодзєцький Г., Герціг Б., Графе С. Медіаосвіта в школі та на уроці: Основи і приклади / За загаль. ред. В.Ф. Іванова; Пер. з нім. В. Климченка. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 405 с.
- Стаднік О., Ванюшина О., Полова Н. Проблема медіаграмотності при споживанні інформації в умовах війни: соціологічний аспект. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*. 2022. Vol. 5, Iss. 1. С. 73–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epstphsps_2022_5_1_12 (дата звернення: 01.08.2023).
- Руденко Ю., Дегтярьова Н., Петренко С., Горохова В. Розвиток медіаграмотності молодого покоління: практичний аспект проблеми. *Фізико-математична освіта*, 2022. Том 37. № 5. С. 56–63.
- Герман В., Громова Н. Формування медіаграмотності майбутнього вчителя в умовах професійної філологічної підготовки («Методика навчання української мови» і «Культура української мови»). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 7. С. 22–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rednauk_2021_7_5 (дата звернення: 02.08.2023).
- Матвійчук М. М. Формування медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 22 с.
- Шуневич О. М. Шляхи формування медіаграмотності в процесі навчання учнів української мови. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 103–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrprj_2017_4_16 (дата звернення: 02.08.2023).
- Masterman L. Media Education: 18 Basic Principles. URL: <https://www.medialit.org/reading-room/media-awareness-education-eighteen-basic-principles> (last accessed: 20.07.2023)
- Medialiteracyinadigitalworld:EuropeanParliament resolution of 16 December 2008 (2008/2129(INI)). URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/aa25676b-a98c-4f30-b813-698fa076d035/language-en> (last accessed: 21.08.2023).
- Media and Information Literacy. Curriculum for Teachers URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386080?posInSet=5&queryId=1fa9a0b7-fcb1-4d1d-a192-5195962d48ca> (last accessed: 29.07.2023)
- Мокрогуз О. П. До питання запровадження медіаосвіти у школі. *Наукові записки [Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка]. Серія : Педагогіка*. 2013. № 3. С. 95–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUPed_2013_3_21 (дата звернення: 01.08.2023).
- Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр Вільної Преси, 2013. 352 с.
- Богомаз О. Ю. Формування медіакомпетентності та критичної медіаграмотності у майбутніх учителів суспільних предметів: психолого-педагогічний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 79(1). С. 42–46. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpr_5_2021_79\(1\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpr_5_2021_79(1)_10) (дата звернення: 02.08.2023).
- Разводова Т. Медіаграмотність як основна компетенція сучасного педагога. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту»*. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2020. 494 с. URL: <https://medialiteracy.org.ua/mediagramotnist-yak-osnovna-kompetentsiya-suchasnogo-pedagoga/>
- Хмарна Л. В. Формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти: дис. ... докт. філософії: 015. Слов'янськ, 2021. 267 с.
- Діденко О. В., Шумовецька С. П. Формування професійної культури офіцера-прикордонника засобами спецкурсу «Українсько-російські відносини: історія і сучасність». *Збірник наукових праць Національного університету оборони України імені Івана Черняховського «Військова освіта»*, № 2 (40), 2019. <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/192707/193715>
- Діденко О., Ворохобіна Д. Особливості змісту поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2022. № 2(29). 516 с. С. 192–207. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1045>